

بررسی و مقایسه نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ‌اریک» با نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» از پایگاه اطلاعاتی «اریک»

(۱) رحیم علیجانی (۲) لیلا دهقانی

چکیده: در این پژوهش، ابتدا با بررسی و مطالعه اولیه، دو نسخه رایگان «اریک» و «سرچ‌اریک»، و دو نسخه تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» پایگاه اطلاعاتی «اریک» انتخاب شدند و یک سیاهه واریسی جامع در پنج مقوله-اطلاعات کلی، خصیصه‌های جستجو، گزینه‌های نمایش، گزینه‌های بازیابی و ویژگی‌های منحصربه‌فرد- تدوین گردید. سپس با استفاده از روش تحقیق کتابخانه‌ای شامل مطالعه مستندات نسخه‌های مختلف «اریک»، تحقیقات انجام شده، گزینه راهنمای نسخه‌های فوق، و کسب آگاهی‌های اولیه و پیدا کردن شناخت نسبتاً کافی در درباره کیفیت و عملکرد محیط رابط در هر نسخه، از روش پیمایش تطبیقی استفاده شد و تلاش گردید که بر اساس معیارهای مشخص، نقاط قوت و ضعف هر یک تعیین شود. نتایج این پژوهش نشان داد که در پنج مقوله مورد بررسی، به ترتیب نسخه‌های «ابسکو»، «فرست سرچ»، «اریک» و «سرچ‌اریک» از پایگاه اطلاعاتی «اریک» دارای بیش‌ترین تعداد ویژگی‌ها هستند. البته در زمان انتخاب بهترین نسخه متناسب با شرایط هر کتابخانه باید علاوه بر ویژگی‌ها و معیارهای مطرح‌شده در این سیاهه واریسی، به سطح کاربران، میزان و نوع نیازهای اطلاعاتی آن‌ها و همچنین بودجه کتابخانه توجه نمود.

کلیدواژه‌ها: «اریک»، پایگاه اطلاعاتی، رابط کاربر، «اریک»، «سرچ‌اریک»، «ابسکو» و «فرست

سرچ»

۱. مقدمه

پیشرفت سریع اینترنت در طول دهه ۱۹۹۰ و توسعه فناوری‌های جدید اطلاعاتی، تغییرات مهمی در شیوه‌های اطلاع‌رسانی، وسایل ارتباطی و محمل‌های اطلاعاتی ایجاد کرده است. این تحولات چشمگیر، شیوه‌های تولید، ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات الکترونیکی را دگرگون کرده، تأثیر قابل توجهی بر دسترسی مردم جهان به منابع اطلاعات الکترونیکی گذاشته و افق‌های جدیدی را برای دسترسی کارآمد به اطلاعات نمایان ساخته است، به طوری که بسیاری از ناشران و کارگزاران نیز برای انتشار و عرضه منابع اطلاعاتی خود از شبکه جهانی وب استفاده می‌کنند (لارج، تد، و هارتلی، ۱۳۸۲، ص. ۸).

«مرکز منابع اطلاعاتی آموزش و پرورش» (اریک)^۱ که زیر نظر وزارت آموزش و پرورش آمریکا در سال ۱۹۶۴ بنیاد نهاده شده، صفحه خانگی پایگاه اطلاعاتی خود را برای اولین بار در سال ۱۹۹۵ طراحی کرد و بر روی اینترنت به نمایش گذاشت. هم‌اکنون این پایگاه هم از طریق میزبان‌های تجاری پیوسته و هم سایت‌های رایگان ارائه می‌شود.

میزبان‌ها و وبسایت‌های مختلفی که پایگاه «اریک» را به صورت رایگان یا تجاری عرضه می‌کنند، همگی از پایگاه اطلاعاتی یکسان استفاده می‌کنند، اما رابط کاربر این نسخه‌ها با هم متفاوت هستند و در حقیقت تنها تفاوت نسخه‌های مختلف «اریک»، تنوع در رابط کاربر آن‌ها است (Overview of database types, 2004). رابط کاربر در واقع بخشی از سامانه است که کاربر می‌بیند و تنها از طریق آن است که می‌تواند با یک سامانه ساده یا پیچیده ارتباط برقرار نماید.

مهم‌ترین عامل تأثیر در برقراری ارتباط دو سویه کاربر و سامانه، رابط کاربر می‌باشد و اگر این رابط ساختار و ویژگی‌های مناسب را نداشته باشد، هرگز نمی‌تواند میان کاربر و منابع اطلاعاتی ارتباط برقرار نماید. از این رو این پژوهش تلاش می‌کند تا به بررسی و مقایسه رابط کاربر دو نسخه رایگان («اریک»^۱ و «سرچ اریک»^۲) با دو نسخه تجاری «بسکو» و «فرست سرچ» از پایگاه اطلاعاتی «اریک» بپردازد. نتایج این بررسی به کتابداران و مدیران کتابخانه‌ها کمک می‌کند تا درخصوص استفاده از نسخه‌های رایگان یا نسخه‌های تجاری پایگاه اطلاعاتی اریک تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند.

۲. پیشینه پژوهش

با رشد و تولید روزافزون پایگاه‌های اطلاعاتی و عرضه این پایگاه‌ها از طریق اینترنت به وسیله کارگزاران مختلف، مطالعه و بررسی نسخه‌های مختلف پایگاه‌های اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفته است. تعدادی از نویسندگان نیز معیارهایی برای ارزیابی نسخه‌های مختلف پایگاه‌های اطلاعاتی ارائه کرده‌اند. «آناگ نوستلیس» و «کوک» معیارهایی برای ارزیابی نسخه‌های مختلف مدلاین در محیط وب ارائه نموده‌اند (Anagnostelis & Cooke, 1997). معیارهای ارزیابی مشابهی نیز در آثار «تنوپیر» و «هاور» ارائه شده‌اند که به طور مشخص به مقایسه پایگاه اطلاعاتی یکسانی که در سامانه‌های مختلف قابل دسترسی‌اند، پرداخته‌اند (Tenopir & Hover, 1993). «دتمر» نیز ده معیار برای ارزیابی نسخه‌های تحت وب «مدلاین» ارائه نموده است (Detmer, 1997).

«کوتای» به بررسی و مقایسه رابط کاربر دو نسخه «دیالوگ»^۴ و «سیلور پلاتر»^۵ از «مدلاین» بر روی لوح فشرده نوری پرداخته است. وی در پایان نتیجه گرفته که هر رابط کاربر دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی است؛ بنابراین نمی‌توان گفت کدام نسخه بهتر است، اما در زمان انتخاب باید نظام‌های بازیابی دیگر نیز مورد توجه قرار گیرند. البته قابلیت استفاده از یک رابط برای چندین پایگاه اطلاعاتی، مزیت بزرگی است و باید در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی به آن توجه شود (Kottai, 1993).

«شونبائرت» نیز به بررسی و مقایسه سه رابط کاربر-«اسپیرز»^۶ (نسخه ۳/۱۱)، «وین اسپیرز»^۷ (نسخه ۱/۰ سیلورپلاتر) و «آوید»^۸ (نسخه ۳/۰ «سی‌دی پلاس تکنولوجیز»^۹) از «مدلاین» بر روی لوح فشرده نوری پرداخته است. وی بیان می‌کند که گرچه از نظر محتوا تفاوت اساسی بین این سه نسخه وجود ندارد و هر سه، یک پایگاه اطلاعاتی را ارائه می‌کنند، اما در نحوه جستجو و نمایش داده‌ها تفاوت اساسی بین آن‌ها هست. هر سه رابط، «خوب» ارزیابی شده‌اند؛ اما در عین حال هیچیک تمامی ویژگی‌های مطلوب را یکجا ندارند و هر یک دارای ویژگی‌های کم و بیش مفیدی هستند که اگر این ویژگی‌ها در ویرایش‌های بعدی این رابط‌ها تکمیل گردند، بسیار مفید خواهد بود (Schoonbaert, 1996).

«نوتس» در پژوهشی ضمن معرفی هفت نسخه رایگان «مدلاین»^{۱۰} در شبکه اینترنت، به بررسی و مقایسه ویژگی‌های رابط کاربر در این نسخه‌ها پرداخته. وی در

پایان نتیجه می‌گیرد که هرچند دو نسخه «پابمد» و «اینترنت گریتفولمد» روزآمدتر از لوح‌های فشرده نوری هستند، اما در جستجو و نمایش اطلاعات، توانایی‌های لوح‌های فشرده نوری را دارا نمی‌باشند (Notess, 1998).

«جاکوبز» و دیگران در پژوهشی شش نسخه رایگان «مدلاین»^{۱۱} در شبکه اینترنت را بررسی کردند. آن‌ها در این پژوهش به بررسی حوزه‌های قابل جستجو، امکان استفاده از عملگرهای بولی، امکان به‌کارگیری سرعنوان‌های موضوعی «مش» و سرعنوان‌های فرعی، کلمات غیرمجاز موجود در سرعنوان‌های موضوعی «مش»، امکان اعمال ریشه‌گیری و کوتاه‌سازی در این نسخه‌های رایگان پرداختند و در پایان رهنمودهایی را برای استفاده کتابداران و راهنمایی کاربران در استفاده از این نسخه‌ها ارائه نمودند (Jacobs, et al., 1998).

«دی گروت» در پژوهشی به بررسی و مقایسه ویژگی‌های رابط کاربر سه نسخه از «مدلاین»^{۱۲} در اینترنت پرداخته است. وی در پایان نتیجه می‌گیرد که نسخه «اینترنت گریتفولمد» به دلیل این که رابط کاربر آن از سادگی بیش‌تری برخوردار می‌باشد، برای کاربران مبتدی و تازه‌کار مناسب است؛ درحالی که رابط کاربر دو نسخه دیگر، ابزار جستجوی دقیق‌تر و انعطاف‌پذیری بیش‌تری دارند. البته «آوید» دارای ویژگی‌هایی است که «پابمد» فاقد آن‌ها است. با وجود تفاوت‌های اساسی این سه رابط در این ویژگی‌ها، هر یک از این سه رابط کاربر، هم نقاط قوت و هم نقاط ضعفی دارند که در زمان انتخاب یکی از نسخه‌های «مدلاین» برای یک کتابخانه خاص، باید به این ویژگی‌ها و نقاط قوت و ضعف و همچنین نیازهای کاربران کتابخانه، توجه شود (De Groot, 2000).

«اشنایدر» نیز توانایی‌های جستجو و ویژگی‌های منحصربه‌فرد رابط کاربر در هفت نسخه رایگان «مدلاین» در اینترنت^{۱۳} را مطالعه نموده و تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای میان رابط کاربر نسخه‌های مورد مطالعه می‌یابد؛ البته نمی‌تواند بگوید که کدام رابط کاربر از بقیه بهتر است. وی پیشنهاد می‌کند که کتابداران به انجام جستجوهای واقعی از طریق رابط‌های مختلف بپردازند تا بتوانند با توجه به نیازهای اطلاعاتی کاربران کتابخانه خود، بهترین نسخه را انتخاب نمایند (Schneider, 2000).

«جاتکیویس» و «سیبولد» در پژوهشی با عنوان «پایگاه اطلاعاتی اریک: انتخاب از میان نسخه‌های رایگان و تجاری» به مطالعه و بررسی ویژگی‌های رابط کاربر در چهار نسخه رایگان پایگاه اطلاعاتی «اریک» در اینترنت^{۱۴} و یک نسخه تجاری پیوسته «اریک» (سیلور پلاتر) پرداخته است. وی با انتخاب ۱۳ معیار، به هر نسخه بر اساس این معیارها چنین امتیاز داده است:

«سیلور پلاتر»: ۱۱ امتیاز، «اسک اریک»: ۷ امتیاز، «ای‌اندئی ویزارد»: ۵ امتیاز، «ای‌اندئی کی‌ورد»: ۵ امتیاز، «ئی‌دی‌آراس اریک»: ۴ امتیاز.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نسخه‌های تجاری، مزایای فراوانی در مقایسه با نسخه‌های رایگان دارند. وی در پایان، استفاده از نسخه‌های تجاری را به دلیل داشتن ویژگی‌های برتر در مقایسه با نسخه‌های رایگان، پیشنهاد می‌کند (Jatkevicius & Sebold, 2000).

۳. سؤالات پژوهش

این پژوهش تلاش می‌کند به سؤالات زیر پاسخ گوید:

۱. رابط کاربر در نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ‌اریک» و نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» از پایگاه «اریک» بر اساس معیارهای ارزیابی مورد نظر (معیارهای مطرح شده در جدول‌های ۱ تا ۵)، دارای چه ویژگی‌هایی است؟
۲. تفاوت رابط کاربر نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» و نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ اریک» در چیست؟
۳. آیا می‌توان از میان چهار نسخه «اریک» و «سرچ اریک»، «ابسکو» و «فرست سرچ»، یک نسخه را به عنوان بهترین نسخه که متناسب با شرایط همه کتابخانه‌ها باشد، انتخاب نمود؟
۴. آیا وجود برخی ویژگی‌ها در نسخه‌های تجاری «اریک» در مقایسه با نسخه‌های رایگان آن، پرداخت هزینه برای اشتراک نسخه‌های تجاری را توجیه می‌کند؟

۴. روش‌شناسی پژوهش

از میان نسخه‌های تجاری پایگاه اطلاعاتی «اریک»، نسخه «ابسکو» از شرکت تجاری «ابسکو»، یکی از سه کارگزار بزرگ خدمات پیوسته (Tenopir, Baker, & Robinson, 2003) به دلیل دارا بودن یک رابط کاربر قدرتمند و مشترک برای تعدادی از پایگاه‌های اطلاعاتی متن کامل تولیدی خود این شرکت و نیز دیگر پایگاه‌های اطلاعاتی مشهور، و نسخه «فرست‌سرچ» نیز به دلیل اینکه رابط کاربر آن توسط «اسی‌ال‌سی»^{۱۵} به عنوان ابزار جستجوی مرجع پیوسته برای تعداد زیادی از پایگاه‌های اطلاعاتی (از جمله «مدلاین») طراحی شده، انتخاب گردید. از میان نسخه‌های رایگان «اریک»، پس از بررسی اولیه، دو نسخه رایگان «اریک» و «سرچ اریک» انتخاب شدند. این دو نسخه از ویژگی‌ها و مزیت‌های بیش‌تری نسبت به بقیه نسخه‌های رایگان برخوردار می‌باشند.

گردآوری داده‌ها با استفاده از روش مشاهده مستقیم و به وسیله سیاهه واریسی صورت گرفت. در تهیه این سیاهه واریسی، معیارهای مطرح‌شده در سیاهه‌های واریسی متعدد مورد توجه قرار گرفت و در زمان مشاهدات و بررسی‌هایی که پژوهشگران با انجام جستجو و تعامل با رابط کاربر در اکثر نسخه‌های پایگاه «اریک» انجام دادند، معیارهای دیگری به سیاهه واریسی افزوده شد. با توجه به همپوشانی معیارهای مطرح‌شده در منابع مختلف، سیاهه واریسی جامعی در پنج مقوله - اطلاعات کلی، خصیصه‌های جستجو، گزینه‌های نمایش، گزینه‌های بازیابی، و ویژگی‌های منحصر به فرد- تدوین گردید. اعتبار معیارها و ویژگی‌های مورد استفاده در سیاهه واریسی نیز به طریق اعتبار صوری تعیین شد؛ بدین ترتیب که این شاخص‌ها در اختیار اساتید و صاحب نظران علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و همچنین اساتید و صاحب‌نظران علم رایانه قرار گرفت و معیارها و ویژگی‌های مناسب، انتخاب و مورد استفاده قرار گرفت.

برای انجام بررسی و فراهم آوردن شرایط بررسی و مقایسه رابط در نسخه‌های مورد بررسی، ابتدا از روش تحقیق کتابخانه‌ای (شامل تحقیقات انجام‌شده، مطالعه مستندات و گزینه راهنما در نسخه‌های مورد مطالعه) استفاده شد. آنگاه پس از کسب آگاهی‌های اولیه و پیدا کردن شناخت نسبتاً کافی در باره کیفیت و عملکرد رابط در هر نسخه، از روش پیمایش تطبیقی استفاده شد و بر اساس معیارهای مطرح‌شده در زیر پنج مقوله کلی سیاهه واریسی، در صورت وجود آن معیار عدد «یک» و در صورت نبودن آن معیار

عدد «صفر» منظور گردید و در پایان، براساس امتیازاتی که هر نسخه مورد بررسی در هر پنج مقوله کلی کسب نمود، به بحث و بررسی پرداخته شده است.

۵. یافته‌ها

در این بخش یافته‌های پژوهش در قالب پرسش‌های پژوهش ارائه می‌شوند:

سؤال ۱: رابط کاربر در هر یک از نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ‌اریک» و نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» بر اساس معیارهای ارزیابی مورد نظر، دارای چه ویژگی‌هایی است؟

نسخه «ابسکو» «اریک» در مقوله «اطلاعات عمومی»، ۸ امتیاز از ۹ امتیاز (جدول ۱)، در مقوله «خصیصه‌های جستجو» ۲۰ امتیاز از ۲۱ امتیاز (جدول ۲)، در مقوله «گزینه‌های نمایش» ۷ امتیاز از ۷ امتیاز (جدول ۳)، در مقوله «گزینه‌های بازیابی» ۶ امتیاز از ۶ امتیاز (جدول ۴) را کسب نمود. در مقوله «ویژگی‌های منحصر به فرد» نیز این نسخه «اریک»، ۵ ویژگی منحصر به فرد زیر را دارا می‌باشد:

ارائه رابط کاربر به صورت متنی، ارائه متن کامل مقالات از دیگر پایگاه‌هایی که به طور همزمان مشترک هستیم و تعیین محل متن کامل مقاله برخی رکوردها در موجودی کتابخانه محلی یا دیگر پایگاه‌های اطلاعاتی دیگر میزبان‌ها، و امکان تهیه متن کامل برخی از مقالات از طریق «خدمات مجلات الکترونیکی»^{۱۶}، وجود گزینه‌ای مجزا برای جستجو و مرور در مجلات، وجود گزینه‌ای به نام «پوشه»^{۱۷} که با استفاده از آن، کاربر می‌تواند رکوردهای مورد نظر خود را ذخیره و سپس در صورت تمایل، آن‌ها را چاپ کند یا از طریق پست الکترونیکی برای فرد دیگری ارسال نماید، وجود گزینه‌های آگاهی‌رسانی جاری (search Alert ;journal Alert) (جدول ۵). در مجموع نسخه «ابسکو» ۴۶ امتیاز را کسب نموده است (جدول ۶).

نسخه «فرست‌سرچ» نیز در مقوله «اطلاعات عمومی» ۸ امتیاز از ۹ امتیاز (جدول ۱)، در مقوله «خصیصه‌های جستجو» ۱۷ امتیاز از ۲۱ امتیاز (جدول ۲)، در مقوله «گزینه‌های نمایش» ۵ امتیاز از ۷ امتیاز (جدول ۳)، و در مقوله «گزینه‌های بازیابی» ۶

امتیاز از ۶ امتیاز (جدول ۴) را کسب نمود این نسخه ۳ «ویژگی منحصر به فرد» زیر را دارا می‌باشد:

امکان معرفی بهترین پایگاه برای جستجوی کلیدواژه مورد نظر؛ امکان امانت بین کتابخانه‌ای (به علاوه، در صورت موجود بودن متن کامل مقاله در کتابخانه محلی، این مطلب به اطلاع کاربر رسانده می‌شود) و ارائه متن کامل برخی رکوردها از پایگاه‌های دیگری که همزمان مشترک هستیم؛ ارائه صفحه‌ای مجزا برای انجام جستجوی خبره (جدول ۵). در مجموع نسخه «فرست‌سرچ» ۳۹ امتیاز را کسب نموده است (جدول ۶).

جدول ۱ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعاتی «اریک» در مقوله «اطلاعات عمومی»

ردیف	معیارها	نسخه ها	Ebsco	First Search	ERIC	Search ERIC
۱	هزینه		۰	۰	۱	۱
۲	پوشش زمانی		۱	۱	۱	۱
۳	بسامد روزآمدسازی اطلاعات		۱	۱	۱	۱
۴	تعداد کاربران		۱	۱	۱	۱
۵	امکان جستجو در چندین پایگاه به طور همزمان		۱	۱	۰	۰
۶	امکان جستجوی فایل متقابل		۱	۱	۰	۰
۷	امکان استفاده از رابط کاربر به زبانی غیر از زبان انگلیسی		۱	۱	۰	۰
۸	راحتی گشت و گذار: - وجود پیوند به تمامی صفحات از هر صفحه - امکان پس و پیش رفتن صفحه به صفحه و نیز رکورد به رکورد نتایج		.۵	.۵	.۵	.۵
۹	راهنمایی و پشتیبانی کاربر: - امکان دسترسی به راهنمای اشاره‌ای - امکان دسترسی به راهنمای آموزشی		.۵	.۵	.۵	.۵
	مجموع امتیازها		۸	۸	۵/۵	۵/۵

جدول ۲ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعاتی اریک در مقوله «خصیصه‌های جستجو»

Search ERIC	ERIC	First Search	Ebsco	نسخه‌ها معیارها	ردیف
۱	۱	۱	۱	گزینه‌های مختلف جستجو	۱
۱	۱	۱	۱	راحتی تشخیص و حرکت بین گزینه‌های مختلف جستجو	۲
۱	۱	۱	۱	امکان دسترسی به عملگرهای بولی	۳
۱	۱	۱	۱	چگونگی استفاده از عملگرهای بولی	۴
۰	۰	۰	۰	امکان جستجوی زبان طبیعی (متن آزاد)	۵
۰	۰	۱	۱	امکان جستجوی مجاورتی	۶
۱	۱	۱	۱	امکان کوتاه سازی	۷
۱	۱	۱	۱	امکان ریشه‌گیری	۸
۰	۱	۰	۱	جستجوی خودکار حالت جمع و مفرد واژه‌ها	۹
۱	۱	۱	۱	امکان جستجوی فیلدی	۱۰
۱	۱	۱	۱	امکان جستجوی عبارتی	۱۱
۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۵	اصطلاحنامه: -امکان دسترسی به اصطلاحنامه -امکان مرور اصطلاحنامه به صورت سلسله مراتبی (درختی) -امکان انتخاب عبارات جستجو به طور مستقیم از اصطلاحنامه -امکان تبدیل خودکار واژه مورد جستجو به اصطلاحنامه	۱۲
۰	۰	۱	۱	نمایه: امکان مرور و جستجوی نمایه‌ای از واژه‌ها	۱۳
۰	۰	۱	۱	قابل جستجو بودن واژه‌های ارائه شده در فهرست نتایج	۱۴
۰	۱	۱	۱	امکان اصلاح نتیجه جستجو	۱۵
۱	۱	۱	۱	وجود گزینه‌های مختلف برای محدود کردن	۱۶
۱	۰	۱	۱	گزینه‌هایی برای گسترده‌تر کردن جستجو	۱۷
۰	۱	۱	۱	امکان ذخیره راهبرد جستجو	۱۸
۰	۰	۰	۱	امکان ذخیره تاریخچه جستجوهای انجام شده	۱۹
۰	۰	۰	۱	امکان ترکیب راهبرد جستجو با چندین جستجوی قبلی	۲۰
۱	۱	۱	۱	حساسیت رابط نسبت به جستجو با حروف کوچک و بزرگ	۲۱
۱۱/۷۵	۱۴	۱۷	۲۰	مجموع امتیازها	

نسخه «اریک» در مقوله «اطلاعات عمومی» ۵/۵ امتیاز از ۹ امتیاز (جدول ۱)، در مقوله «خصیصه‌های جستجو» ۱۴ امتیاز از ۲۱ امتیاز (جدول ۲)، در مقوله گزینه‌های نمایش ۴ امتیاز از ۷ امتیاز (جدول ۳)، و در مقوله «گزینه‌های بازیابی» ۶ امتیاز از ۶ امتیاز (جدول ۴) را کسب نمود. این نسخه دارای ۲ «ویژگی منحصر به فرد» زیر می‌باشد:

گزینه‌ای به نام «حافظه موقت»^{۱۸} که کاربر با استفاده از آن می‌تواند رکوردهای مورد نظر خود را ذخیره و سپس در صورت تمایل، چاپ کند یا از طریق پست الکترونیکی برای فرد دیگری ارسال نماید؛ وجود فرایوند به فهرست مقالات مرتبط (جدول ۵). در مجموع نسخه «اریک» ۳۱/۵ امتیاز را کسب نموده است (جدول ۶).

جدول ۳ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعاتی اریک در مقوله «گزینه‌های نمایش»

ردیف	معیارها	نسخه‌ها	Ebsco	First Search	ERIC	Search ERIC
۱	ارائه رکورد در قالب‌های مختلف	۱	۱	۱	۱	۱
۲	امکان تغییر پیش فرض نمایش رکوردها	۱	۰	۱	۱	۱
۳	برجسته شدن واژه‌های جستجو شده در فهرست نتایج	۱	۱	۰	۱	۱
۴	امکان مرتب‌سازی	۱	۱	۱	۱	۱
۵	نمایش خودکار تاریخچه جستجو	۱	۰	۰	۰	۰
۶	نمایش خودکار راهبرد جستجو	۱	۱	۱	۱	۱
۷	امکان کاربرپسند نمودن نمایش اطلاعات (تنظیم امکانات نمایش و رنگ)	۱	۱	۰	۰	۰
مجموع امتیازها		۷	۷	۵	۴	۵

نسخه «سرچ‌اریک» در مقوله «اطلاعات عمومی» ۵/۵ امتیاز از ۹ امتیاز (جدول ۱)، در مقوله «خصیصه‌های جستجو» ۱۱/۷۵ امتیاز از ۲۱ امتیاز (جدول ۲)، در مقوله «گزینه‌های نمایش» ۵ امتیاز از ۷ امتیاز (جدول ۳)، و در مقوله «گزینه‌های بازیابی» ۵ امتیاز از ۶ امتیاز (جدول ۴) را کسب نمود. این نسخه دارای دو «ویژگی منحصر به فرد» می‌باشد: در زمان نمایش اطلاعات کتابشناختی مقالات، درصد ربط هر رکورد

رحیم علیجانی. لیلا دهقانی. بررسی و مقایسه نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ‌اریک» ... ۴۵

بازیابی شده رامشخص می‌کند؛ و با توجه به توصیفگرهای هر رکورد، فرایبوند به فهرست مقالات مرتبط موجود می‌باشد (جدول ۵). در مجموع نسخه «سرچ اریک» ۲۹/۲۵ امتیاز کسب نموده است (جدول ۶).

جدول ۴ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعاتی اریک در مقوله «گزینه‌های بازیابی»

ردیف	معیارها	نسخه‌ها	Ebsco	First Search	ERIC	Search ERIC
۱	امکان نشانه گذاری نتایج جستجو	۱	۱	۱	۱	۱
۲	امکان چاپ	۱	۱	۱	۱	۱
۳	امکان ذخیره سازی	۱	۱	۱	۱	۱
۴	امکان ارسال فهرستی از اسنادها یا چکیده مقالات و نیز خود مقالات از طریق پست الکترونیکی	۱	۱	۱	۱	۰
۵	وجود پیوند از اسنادها به مجلات الکترونیکی متن کامل	۱	۱	۱	۱	۱
۶	در دسترس بودن محل پیوند به متن کامل	۱	۱	۱	۱	۱
مجموع امتیازها		۶	۶	۶	۶	۵

همان طور که مشاهده می‌شود نسخه‌های «اریک»، «سرچ‌اریک»، «ابسکو» و «فرست سرچ» پایگاه اطلاعات «اریک» به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را کسب نموده‌اند. با توجه به اینکه امروزه پایگاه‌های اطلاعاتی توسط کارگزاران مختلف و از طریق رابط‌های کاربر مختلف در اختیار کاربران قرار می‌گیرد و از آنجا که رابط کاربر تأثیر ذهنی فراوانی بر کاربر دارد و سبب می‌شود که کاربر بتواند از پایگاه اطلاعاتی، شناخت درستی به دست آورد و به نحو شایسته از آن استفاده نماید، توجه به ویژگی‌های رابط کاربر در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی مورد نظر، ضروری می‌باشد؛ یک رابط کاربر خوب باعث می‌شود که پایگاه، استفاده‌کنندگان زیادی را به خود جذب نماید و تأثیر بسزایی در عملکرد کاربران داشته باشد. در واقع در فرآیند بازیابی، رابط کاربر یک پل ارتباطی است که کاربر را با نظام‌های بازیابی مرتبط می‌کند. اثربخشی رابط نقش مهمی در موفقیت ارتباط تعاملی بازی می‌کند و طراحی و کیفیت یک رابط کاربر در بازیابی اطلاعات مورد

نظر، تأثیر مستقیم دارد. از این رو، زمانی که همه این معیارها در طراحی یک رابط رعایت شده باشند، باعث افزایش موفقیت جستجوها و انجام بهتر و سریع‌تر بازیابی اطلاعات می‌شود. بنابراین در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی باید به تک تک ویژگی‌های رابط کاربر توجه شود و نسخه ای که دارای بیش‌ترین ویژگی‌ها است، انتخاب گردد.

جدول شماره ۵ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعات «اریک» در مقوله «ویژگی‌های منحصر به فرد»

امتیاز	تعداد ویژگی‌های منحصر به فرد	نسخه‌ها
۵	۵	«ابسکو»
۳	۳	«فرست سرچ»
۲	۲	«اریک» رایگان
۲	۲	«سرچ اریک» رایگان

جدول ۶ امتیاز نسخه‌های مورد بررسی پایگاه اطلاعاتی اریک در پنج مقوله کلی

Search ERIC	ERIC	First Search	Ebsco	نسخه‌ها	معیارها	رتبه
۵/۵	۵/۵	۸	۸	اطلاعات عمومی	۱	۱
۱۱/۷۵	۱۴	۱۷	۲۰	خصیصه‌های جستجو	۲	۲
۵	۴	۵	۷	گزینه‌های نمایش	۳	۳
۵	۶	۶	۶	گزینه‌های بازیابی	۴	۴
۲	۲	۳	۵	ویژگی‌های منحصر به فرد	۵	۵
۲۹/۲۵	۳۱/۵	۳۹	۴۶	مجموع امتیازها		

سؤال ۲: تفاوت رابط کاربر در نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» و نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ اریک» در چیست؟ همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌کنیم، در مقوله «اطلاعات عمومی» و «خصیصه‌های جستجو» نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» نسبت به دو نسخه رایگان «اریک» و «سرچ اریک» امتیاز بیشتری را کسب نمودند و در مقوله

«گزینه‌های بازیابی» نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» و نسخه رایگان «اریک» امتیاز یکسان به دست آوردند و نسخه «سرچ اریک» امتیاز کم‌تری کسب نمود. در مقوله «گزینه‌های نمایش» نسخه «ابسکو» بیش‌ترین امتیاز و نسخه «اریک» کم‌ترین امتیاز را به دست آورد. در مقوله «ویژگی‌های منحصر به فرد» نیز «ابسکو» بیش‌ترین و نسخه‌های «اریک» و «سرچ‌اریک» دارای کم‌ترین تعداد «ویژگی‌های منحصر به فرد» بوده‌اند.

به طور کلی نسخه تجاری «ابسکو» بسیاری از ویژگی‌های مطرح‌شده در سیاهه واریسی را دارا می‌باشد، بویژه در مقوله «خصیصه‌های جستجو»، هر دو نسخه «ابسکو» و «فرست سرچ» امتیاز بیش‌تری نسبت به «اریک» و «سرچ‌اریک» به دست آورده‌اند و در مهم‌ترین مقوله سیاهه واریسی که همان «خصیصه‌های جستجو» می‌باشد، نسخه‌های تجاری امکانات بیش‌تری را در اختیار کاربران قرار می‌دهند. صفحه جستجوی ساده و پیشرفته در نسخه‌های تجاری کاربرپسندتر می‌باشد و امکانات بیش‌تری را در اختیار کاربران قرار می‌دهد، در حالی که نسخه‌های رایگان فاقد این ویژگی‌ها هستند. به طور کلی خصیصه‌هایی که از نظر ارائه و بازیابی و تعامل بهتر کاربر با نظام، موثر هستند، در نسخه‌های تجاری بیش‌تر می‌باشند.

میزبان‌های تجاری ارائه‌دهنده نسخه‌های تجاری «اریک»، به دلیل اهمیت جذب کاربران و تشویق آن‌ها به استفاده بیش‌تر و همیشگی، سعی می‌کنند ویژگی‌های بیش‌تری را در زمان طراحی رابط کاربر خود ارائه دهند. همان طور که مشاهده شد در مقوله «خصیصه‌های جستجو» که تاثیر فراوانی بر بازیابی نتایج مرتبط با نیاز کاربر دارد، امکانات بیش‌تری در نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» تعبیه شده است. همین طور، ارائه متن کامل مقالات از دیگر پایگاه‌هایی که کتابخانه به طور همزمان از آن میزبان در اختیار دارد، یک ویژگی بسیار مهم است که کاربران را به استفاده بیش‌تر تشویق می‌کند. به علاوه، به دلیل این که میزبان‌های تجاری از یک رابط کاربر واحد برای ارائه پایگاه‌های اطلاعاتی‌شان استفاده می‌کنند، کاربران اغلب با امکانات و ویژگی‌های این رابط‌ها آشنا تر هستند و راحت‌تر می‌توانند از آن‌ها استفاده نمایند.

سؤال ۳ : آیا می‌توان از میان چهار نسخه «ابسکو»، «فرست سرچ»، «اریک» و «سرچ‌اریک»، یک نسخه را به عنوان بهترین نسخه‌ای که متناسب با شرایط همه کتابخانه‌ها باشد، انتخاب نمود؟

براساس جدول ۶، نسخه‌های «ابسکو»، «فرست سرچ»، «اریک» و «سرچ‌اریک» به ترتیب امتیاز ۴۶، ۳۹، ۳۱/۵، ۲۹/۲۵ را کسب نموده‌اند؛ به عبارت دیگر نسخه «ابسکو» بیش‌ترین امتیاز و نسخه «سرچ‌اریک» کم‌ترین امتیاز را به دست آورده‌اند. گرچه از میان این چهار نسخه اریک، نسخه تجاری «ابسکو» دارای بیش‌ترین ویژگی‌های مطرح‌شده در سیاهه واریسی می‌باشد، اما نمی‌توان گفت از میان این چهار نسخه مورد بررسی، نسخه تجاری «ابسکو» بهترین نسخه متناسب با شرایط همه کتابخانه‌ها می‌باشد و این مسئله جای بحث و بررسی بیش‌تر دارد.

در زمان انتخاب یک رابط کاربر پایگاه اطلاعاتی مورد نظر (از جمله پایگاه اطلاعاتی «اریک»)، علاوه بر بررسی و ارزیابی خود رابط کاربر و توجه به ویژگی‌هایی که در زمان طراحی آن مورد توجه قرار گرفته، باید به برخی نکات دیگر از جمله سطح کاربران، سطح نیاز اطلاعاتی کاربران، میزان استفاده کاربران از پایگاه، و هزینه اشتراک پایگاه اطلاعاتی نیز توجه شود. در زمان انتخاب رابط کاربر مناسب، توجه به سطح و نوع کاربران، نیازهای اطلاعاتی آن‌ها، میزان و نوع استفاده آن‌ها از پایگاه مورد نظر، لازم و ضروری می‌باشد. در این مرحله توجه به ویژگی‌های سن، جنسیت، سابقه تحصیل، پیش‌زمینه قومی و فرهنگی، عوامل انگیزش، ویژگی‌های شخصیتی کاربران، و سطح مهارت کاربران در درک و استفاده از عملگرهای بولی و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی ضروری می‌باشد.

علاوه بر این، افزایش تصاعدی تعداد پایگاه‌های اطلاعاتی در همه زمینه‌های دانش بشری از یک سو و مشکلات مالی کتابخانه‌ها از سوی دیگر سبب می‌شود که رایگان بودن نسخه‌های رایگان پایگاه اطلاعاتی «اریک»، نکته‌ای درخور توجه باشد.

از این رو، در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی اریک، ضمن توجه به رابط کاربر در نسخه‌های رایگان و تجاری پایگاه اطلاعاتی «اریک»، هر کتابخانه باید بر اساس سطح کاربران و نیازهای اطلاعاتی آن‌ها، میزان و نوع استفاده و نیز بودجه کتابخانه، در خصوص انتخاب مناسب‌ترین نسخه این پایگاه تصمیمات لازم را اتخاذ نماید. متخصصان

اطلاع‌رسانی باید به تک تک ویژگی‌های رابط کاربر توجه نمایند و سعی کنند با توجه به شرایط کتابخانه و کاربرانشان تصمیم‌گیری نمایند. از این رو نمی‌توان یک نسخه را به‌عنوان بهترین نسخه مناسب با شرایط همه کتابخانه‌ها معرفی نمود.

سؤال ۴: آیا وجود برخی خصیصه‌ها در نسخه‌های تجاری اریک در مقایسه با نسخه‌های رایگان «اریک»، پرداخت هزینه برای اشتراک نسخه‌های تجاری را توجیه می‌کند؟

همان‌گونه که مشخص گردید، رابط کاربر نسخه‌های تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ» و نسخه‌های رایگان «اریک» و «سرچ اریک» به ترتیب بیش‌ترین امتیاز را براساس ویژگی‌های مطرح‌شده به‌دست آورده‌اند و نسخه‌های تجاری در مقوله «خصیصه‌های جستجو» از امکانات و ویژگی‌های بیش‌تری برخوردار می‌باشند. مهم‌ترین بخش رابط کاربر در پایگاه‌های اطلاعاتی، مقوله «خصیصه‌های جستجو» می‌باشد. با استفاده از ویژگی‌ها و امکانات تعبیه‌شده در این بخش رابط، کاربران راحت‌تر می‌توانند به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند. به علاوه در مقابل رایگان بودن نسخه‌های «اریک» و «سرچ اریک»، توجه به رشد روزافزون امکان ارائه متن کامل مقالات در قالب الکترونیکی توسط میزبان‌های تجاری، بسیار مهم می‌باشد. درست است که «اریک» و «سرچ‌اریک» نیز متن کامل برخی از مقالات را ارائه می‌دهند، اما در دو نسخه تجاری «ابسکو» و «فرست سرچ»، تعداد مقالات متن کامل بیش‌تر از نسخه‌های رایگان است. در واقع، متن کامل برخی از رکوردها از دیگر پایگاه‌هایی که همزمان از طریق میزبان مورد نظر مشترک هستیم نیز ارائه می‌گردد. از این رو با توجه به هزینه بالای خرید مجلات لاتین و امکانات خوب موجود در صفحه جستجوی رابط کاربر در نسخه‌های تجاری، می‌توان گفت که پرداخت هزینه برای اشتراک نسخه‌های تجاری منطقی می‌باشد.

۵. نتیجه‌گیری

به طور کلی، نسخه‌های «ابسکو» و «فرست سرچ»، «اریک» و «سرچ‌اریک» در پنج مقوله «اطلاعات عمومی»، «خصیصه‌های جستجو»، «گزینه‌های نمایش»، «گزینه‌های بازیابی» و «ویژگی‌های منحصربه‌فرد» به ترتیب ۴۶، ۳۹، ۳۱/۵، ۲۹/۲۵ امتیاز از نظر

تعداد ویژگی‌ها کسب کرده‌اند. بر اساس هدف یا اهدافی که کارگزاران پایگاه‌های اطلاعاتی دنبال می‌نمایند، رابط‌های کاربر نیز از ویژگی‌های متفاوتی برخوردار می‌باشند. البته میزبان‌های تجاری ارائه‌دهنده نسخه‌های تجاری «اریک»، به دلیل اهمیت جذب کاربران و تشویق آن‌ها به استفاده بیشتر و همیشگی، سعی می‌کنند ویژگی‌های پیش‌تری را در طراحی رابط کاربر خود ارائه کنند.

توجه به ویژگی‌های رابط کاربر در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی مورد نظر، لازم و ضروری می‌باشد؛ زیرا یک رابط کاربر خوب باعث می‌شود که پایگاه، استفاده‌کنندگان زیادی را به خود جذب نماید و تأثیر بسزایی در عملکرد کاربران داشته باشد. از این رو، زمانی که همه این معیارها در طراحی یک رابط رعایت شده باشند، باعث افزایش موفقیت جستجوها و انجام بهتر و سریع‌تر بازیابی اطلاعات می‌گردد.

گرچه نسخه تجاری «ابسکو» بیش‌ترین امتیاز را کسب نمود و این گونه به نظر می‌رسد که در زمان انتخاب پایگاه اطلاعاتی، نسخه‌ای که دارای بیش‌ترین ویژگی‌ها است باید انتخاب شود، اما در زمان انتخاب بهترین نسخه متناسب با شرایط هر کتابخانه، ضمن ارزیابی رابط کاربر در نسخه‌های رایگان و تجاری پایگاه اطلاعاتی «اریک»، هر کتابخانه باید بر اساس سطح کاربران و نیازهای اطلاعاتی آن‌ها، میزان و نوع استفاده و نیز بودجه کتابخانه، در خصوص انتخاب مناسب‌ترین نسخه این پایگاه تصمیمات لازم را اتخاذ نماید. پس به طور کلی نمی‌توان یک نسخه بخصوص از «اریک» را به عنوان بهترین نسخه مناسب با شرایط همه کتابخانه‌ها معرفی نمود. البته وجود برخی خصیصه‌ها در نسخه‌های تجاری در مقایسه با نسخه‌های رایگان، بویژه وجود برخی امکانات در مقوله «خصیصه‌های جستجو» و «ارائه متن کامل برخی از مقالات»، ارائه رابط کاربر مشترک با دیگر پایگاه‌های اطلاعاتی و امکان تعامل راحت‌تر با نظام سبب می‌شود تا پرداخت هزینه برای اشتراک نسخه‌های تجاری، قابل توجیه باشد.

ولی توجه به این نکته نیز مهم است که امکان دسترسی و استفاده از نسخه‌های رایگان و تجاری «اریک» از طریق شبکه جهانی وب میسر می‌باشد و از عوامل محاسبه هزینه جستجوهای پیوسته، مدت زمان جستجو و استفاده از پایگاه می‌باشد. در صورتی که کاربر نتواند به راحتی با رابط کار کند و اطلاعات مورد نیاز خود را بازیابی نماید، ممکن است مجبور باشد جستجو را دوباره انجام دهد یا به اصلاح نتیجه جستجو

بپردازد. از این رو مدت زمان انجام جستجو افزایش می‌یابد و سبب می‌شود که هزینه کلی جستجو در پایگاه افزایش یابد. بنابراین، در زمان انتخاب از میان نسخه‌های رایگان و تجاری توجه به این نکته نیز ضروری می‌باشد، زیرا انتخاب یک رابط کاربر مناسب که بسیاری از ویژگی‌های مطرح‌شده را داشته باشد، سبب می‌شود که از افزایش هزینه‌های بازیابی پیوسته نیز جلوگیری گردد. درست است که برای استفاده از نسخه‌های رایگان هزینه‌ای پرداخت نمی‌شود، اما اگر رابط به گونه‌ای طراحی شده باشد که تعامل با آن آسان نباشد و سبب شود مدت زمان بازیابی اطلاعات در پایگاه بالا باشد، خود به نحوی باعث افزایش هزینه‌ها خواهد بود. پس بهتر است در زمان انتخاب رابط کاربر مناسب، با انجام جستجو در پایگاه به این امر نیز توجه گردد.

۶. منابع

۱. لارج، آندرو، تد، لوسی، و هارتلی، ریچارد. (۱۳۸۲). *جستجوی اطلاعات در عصر اطلاعات؛ اصول و مهارت‌ها* (زاهد بیگدلی، مترجم). تهران: کتابدار.
2. Anagnostelis, B., & Cooke, A. (1997, December 9). Evaluation criteria for different versions of the same database: A comparison of medline services. In *Online Information 97: Proceedings of the 21st International Online Information Meeting* (pp. 165-179). London, Oxford: Learned Information.
3. Detmer, W. M. (1997). *Medline on the web: ten questions to ask when evaluating a web based service*. Retrieved September 25, 2004, from <http://www.med.virginia.edu/~wmd4n/medline.html>
4. De Groote, SL. (2000). PubMed, Internet Grateful Med and Ovid: a comparison of three MEDLINE internet interfaces. *Medical Reference Services Quarterly*, 19(4), 1-13.

5. Jacobs, M., Edward, A., Graves, R. S., & Johnson, E. D. (1998). Criteria for evaluating alternative MEDLINE Search Engines. *Medical Reference Services Quarterly*, 17(3), 1-12.
6. Jatkevicius, J. & Sebold, C. (2000). The ERIC database: choosing among free and fee-based option. *College and Undergraduate Libraries*, 7(2), 95-103.
7. Kottai, A. (1993). MEDLINE on CD-ROM: a comparison of DIALOG OnDisc and Silverplatter interface. *Library Science with a slant documentation*, 30(1), 11-16.
8. Notess, G. R. (1998). Free MEDLINE on the web. *Database Magazine*, 21(3), 71-74.
9. Overview of database types. (2002). Retrieved September 25, 2004, from [http:// gateway .lib.ohio-edu/tutor/databases/pg2.html](http://gateway.lib.ohio-edu/tutor/databases/pg2.html).
10. Schneider, L. C. (2000). *A comparison of the user interface features of the free versions of MEDLINE on the Internet World Wide Web*. Unpublished doctoral dissertation, Nova Southeastern University.
11. Schoonbaert, D. (1996). SPIRS, WinSPIRS and Ovid: a comparison of three MEDLINE on CD – ROM interfaces. *Bulletin of the Medical Library Association*, 84(1), 63-70.
12. Tenopir, C., & Hover, K. (1993). When is the same database not the same? database differences among systems. *Online*, 17(4), 20-27.
13. Tenopir, C., Baker, G., & Robinson, W. (2003). Database Marketplace 2003: The Art of Conjuring E-Content. *Library Journal*, 128(9), 38-50.

پی‌نوشت‌ها

1. Education Resources Information Center (ERIC)
2. <http://www.eric.ed.gov>
3. www.searcheric.org
4. Dialog
5. silver platter
6. SPIRS
7. WinSPIRS
8. OVID
9. CD Plus Technologies
10. Avicenna, PubMed, BioMedNet, HealthGate, Infotrieve, Medscape, Internet Grateful Med
11. Avicenna, America Online, HelthGate, PubMed, Physicians' Online
12. Pub Med, Internet Grateful Med, OVID
13. Avicenna HealthGate, Infotrieve, Medscape, PubMed, Internet Grateful Med, BioMedNet
14. A & E Wizard, A & E Keyword, EDRS ERIC, AskERIC
15. Online Computer Library Center (OCLC)
16. Electronic Journal Services
17. Folder
18. Clipboard

(۱) عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

پست الکترونیکی: alijanir@gmail.com

(۲) عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

پست الکترونیکی: Leila.dehghani@yahoo.com